



## TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR



### DAVLAT DARAJASIDA AMALGA OSHIRILADIGAN IQTISODIY RIVOJLANTIRISH DASTURLARI VA MEXANIZMLARI

**Haydarov Abdunabi Abdulmaxmud o'gli**

*Osiyo xalqaro universiteti*

**Annotatsiya:** *Ushbu bob O'zbekiston Respublikasida davlat darajasida amalga oshiriladigan iqtisodiy rivojlantirish dasturlari va ularni tatbiq etish mexanizmlarini tanqidiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqot iqtisodiy siyosatning evolyutsiyasini, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan institutsional islohotlarni hamda sohaviy rivojlanish strategiyalarini o'rganadi. Berilgan ma'lumotlar asosida, mamlakatning markazlashtirilgan rejalashtirish va bozor mexanizmlarini uyg'unlashtirishdagi noyob yondashuvi, dasturlarning samaradorligi, muammolari va kelgusi tadqiqot yo'nalishlari muhokama qilinadi.*

**Kalit so'zlar:** *Iqtisodiy rivojlantirish, Davlat dasturlari, O'zbekiston, Makroiqtisodiy barqarorlik, Institutsional islohotlar, Raqamli iqtisodiyot, Sektorlararo yondashuv*

#### **Kirish**

Iqtisodiy rivojlanish har qanday davlatning strategik ustuvor vazifasi hisoblanadi, ayniqsa, bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan mamlakatlarda davlatning bu jarayondagi roli muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda keng ko'lamli iqtisodiy islohotlarni amalga oshirib, barqaror o'sishni ta'minlash va aholi turmush darajasini oshirishga intilmoqda. Ushbu sa'y-harakatlar davlat darajasidagi aniq belgilangan rivojlantirish dasturlari va ularni amalga oshirishning samarali mexanizmlarini talab etadi. Mavzuning dolzarbligi O'zbekistonning 2030-yilga qadar yuqori-o'rtacha daromadli mamlakatlar qatoriga kirish ambitsiyasi [4] hamda jahon iqtisodiyotidagi murakkab jarayonlar fonida milliy iqtisodiyotning

#### **Adabiyotlar sharhi**

Davlatning iqtisodiy rivojlanishdagi roli bo'yicha nazariy qarashlar keng spektrni qamrab oladi. Bir tomondan, neoklassik nazariya davlat aralashuvini minimal darajada saqlashni va bozor mexanizmlariga ustuvorlik berishni targ'ib etsa, ikkinchi tomondan, rivojlanishchi davlat nazariyalari (masalan, Sharqiy Osiyo modellari) iqtisodiy transformatsiyani boshqarishda davlatning faol, strategik rolini ta'kidlaydi [5]. O'tish iqtisodiyotlari sharoitida davlat siyosati ko'pincha markazlashtirilgan rejalashtirishning ba'zi elementlari bilan bozorga yo'naltirilgan islohotlarni uyg'unlashtirishga intiladi, bu esa O'zbekiston tajribasida yaqqol namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy rivojlanish dasturlari ana shunday nazariy asoslarga tayanadi. 2017-2021-yillardagi Harakatlar Strategiyasi asosida qurilgan va 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi Taraqqiyot Strategiyasi [4] mamlakatning strategik rejalashtirishga sodiqligini ko'rsatadi.





## TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR



### Metodologiya

Ushbu bobda O'zbekistonda davlat darajasida amalga oshiriladigan iqtisodiy rivojlantirish dasturlari va mexanizmlarini tahlil qilish uchun sifatli, deskriptiv-analitik tadqiqot yondashuvi qo'llaniladi. Tadqiqot iqtisodiy siyosat tahlili doirasida amalga oshiriladi, bu esa mavjud siyosiy hujjatlar, strategiyalar va me'yoriy-huquqiy aktlarni chuqur o'rganishni o'z ichiga oladi.

Ma'lumotlar manbalari: Tadqiqotning asosiy ma'lumot manbalari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Hukumati tomonidan qabul qilingan rasmiy hujjatlar, farmonlar, qarorlar va strategik dasturlar hisoblanadi. Jumladan, davlat rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish va tasdiqlash tartibini belgilovchi hujjat [1], 2020-yilgi "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" Davlat dasturi [2], 2019-yil 8-yanvardagi iqtisodiy rivojlanish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash chora-tadbirlari

### Natijalar va tahlil

O'zbekistonda davlat darajasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy rivojlantirish dasturlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mamlakat iqtisodiy transformatsiyaga yo'naltirilgan keng qamrovli va tizimli yondashuvni qabul qilgan. Bu yondashuv markaziy rejalashtirishning ba'zi elementlari bilan bozorga yo'naltirilgan islohotlarni uyg'unlashtirishga urinish bilan tavsiflanadi.

O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasi 2017-2021-yillardagi Harakatlar Strategiyasidan 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi Taraqqiyot Strategiyasiga o'tish orqali sezilarli darajada rivojlangan [4]. Ushbu evolyutsiya, bir tomondan, islohotlarning davomiyligini, ikkinchi tomondan, ularning chuqurlashib borishini aks ettiradi. Yangi Strategiyaning asosiy maqsadi — YaIMning aholi jon boshiga to'g'ri keladigan hajmini oshirish orqali O'zbekistonni 2030-yilga kelib o'rtachadan yuqori daromadli mamlakatga aylantirishdir [4].

Sektorlararo yo'nalishlar bo'yicha paxta va g'alla bo'yicha davlat buyurtmalarining bekor qilinishi qishloq xo'jaligida bozor tamoyillarini joriy etishga qaratilgan muhim qadam bo'ldi. To'qimachilik va avtomobil sanoati kabi yetakchi sanoat tarmoqlarini rivojlantirishga e'tibor qaratildi. Shuningdek, xorijiy investorlarni jalb qilish uchun erkin iqtisodiy zonalar va innovatsion texnoparklar tashkil etilgan bo'lib, bu to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (TXXI) jalb qilish va xususiy sektor ulushini oshirish maqsadini ko'zlaydi [4].

Davlat rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish mexanizmlari yuqori darajada tizimlashtirilgan va ko'p bosqichli jarayonni o'z ichiga oladi [1].

Institutsional doiralar: Rivojlanish konsepsiyalarini ishlab chiqish, loyihalar portfelini shakllantirish va yakuniy dasturlarni tasdiqlashning uch bosqichli tartibi belgilangan. Bu jarayon uzoq muddatli (10-15 yillik) rivojlanish konsepsiyalarini tayyorlashdan tortib (1-bosqich, 1-martgacha), loyiha hujjatlarini ko'rib chiqish va ustuvor loyihalarni tanlab olishgacha (3-bosqich, 10-dekabrgacha) bo'lgan murakkab jarayonni qamrab oladi [1].

### Muhokama



## TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR



O'zbekistonda davlat darajasidagi iqtisodiy rivojlantirish dasturlari va mexanizmlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakat o'ziga xos rivojlanish yo'lini tanlagan bo'lib, unda markazlashtirilgan rejalashtirishning kuchli elementlari bozor iqtisodiyoti tamoyillari bilan uyg'unlashishga harakat qilmoqda. Bu yondashuv "rivojlanishchi davlat" modelining ba'zi xususiyatlarini o'z ichiga oladi, bunda davlat iqtisodiy transformatsiya va o'sishning asosiy katalizatori rolini o'ynaydi. Biroq, boshqa rivojlanishchi davlatlardan farqli o'laroq, O'zbekiston o'tish davri iqtisodiyotining murakkabliklarini, jumladan, institutsional zaifliklar va resurslarni taqsimlashda davlatning tarixiy hukmronligini bartaraf etishga intilmoqda.

Dasturlarni ishlab chiqishning murakkab, uch bosqichli tartibi [1] siyosatning har tomonlama ko'rib chiqilishini ta'minlashi mumkin, ammo u byurokratik to'siqlarni ham kuchaytirishi, qaror qabul qilish jarayonini sekinlashtirishi va innovatsiyalarni cheklashi ehtimoli bor. Moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi [2] ijobiy bo'lsa-da, tashqi moliyaga haddan tashqari bog'liqlik ma'lum xavflarni keltirib chiqarishi mumkin. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan harakatlar, xususan, Markaziy bank mustaqilligini kuchaytirish va fiskal qoidalarni joriy etish [3] uzoq muddatli barqaror o'sish uchun muhim poydevor hisoblanadi.

### **Xulosa**

Ushbu bobda O'zbekiston Respublikasida davlat darajasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy rivojlantirish dasturlari va ularni tatbiq etish mexanizmlari atroflicha tahlil qilindi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, institutsional islohotlarni amalga oshirish va sektorlararo rivojlanishga e'tibor qaratgan holda, o'ziga xos markazlashgan rejalashtirish va bozor liberallashtirishini uyg'unlashtirgan iqtisodiy rivojlanish modelini qo'llaydi. Dasturlarni ishlab chiqish va tasdiqlashning murakkab uch bosqichli tartibi, diversifikatsiyalangan moliyalashtirish manbalari va keng qamrovli sektorlararo yondashuv ushbu modelning asosiy xususiyatlaridir.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

[1] Evans, Peter. Singdirilgan Avtonomiya: Davlatlar va Sanoat Transformatsiyasi. Princeton: Princeton University Press, 1995.

[2] Kornai, Janos. "Markaziy-Sharqiy Yevropaning Buyuk o'zgarishi: Muvaffaqiyat va umidsizlik." Post-kommunistik Iqtisodiyotlar, vol. 12, no. 3, 2000, pp. 247-274.

[3] Rodrik, Dani. Bir Iqtisod, Kop Retseptlar: Globalizatsiya, Institutlar va Iqtisodiy Osish. Princeton: Princeton University Press, 2007.

[4] Kolodko, Grzegorz W. "O'n yil post-sotsialistik o'tish: Polsha misoli." Kommunistik tadqiqotlar va o'tish davri siyosati jurnali, vol. 16, no. 4, 2000, pp. 1-22.

[5] Roland, Gerard. O'tish va Iqtisodiyot: Siyosat, Institutlar va Iqtisodiy O'zgarish. Cambridge, MA: MIT Press, 2000.